
**JAANA NILSSON
JOHAN WINGMARK
KRISTIN MALMQVIST**

**Försäkringsersättning när ett tak rasar in.
Möbelvaruhuset i Boden**

JT nr 1 2024–25

SÄRTRYCK UR JURIDISK TIDSKRIFT

Försäkringsersättning när ett tak rasar in

Möbelvaruhuset i Boden

I Högsta domstolens dom Möbelvaruhuset i Boden NJA 2024 s. 52 prövades rätten till försäkringsersättning sedan taket på Mio-varuhuset i Boden rasade in. Målet behandlar flera intressanta frågeställningar inom försäkringsrättens område, däribland tolkning av försäkringsvillkor, bevisbördans placering, frågan om orsakssamband samt om skadan var ”plötslig” och ”oförutsedd”. Efter att ha granskat hur försäkringsvillkoren skulle förstås, varvid Högsta domstolen även ger uttryck för den så kallade betydelseregelns roll vid tolkningen, kom Högsta domstolen fram till att försäkringsfallet skulle prövas enligt försäkringens allriskmoment. Den fann därvid att skadan var ”plötslig” och ”oförutsedd”. Vidare kunde den konstatera att undantaget för ingrepp i bärande byggnadskonstruktion och eftersatt underhåll inte aktualiserades då det saknades utredning därom. Försäkringstagaren var därför berättigad till försäkringsersättning enligt allriskmomentet för den aktuella skadehändelsen.

1. Inledning

I Högsta domstolens dom *Möbelvaruhuset i Boden* NJA 2024 s. 52, prövades rätten till försäkringsersättning sedan taket på Mio-varuhuset i Boden rasade in. Rättsfallet rör flera intressanta försäkringsrättsliga frågor; frågan om tolkning av försäkringsavtal, bevisbördans placering, orsakssamband samt frågan om skadan varit plötslig och oförutsedd. Rättsfallet var efterlängtat, särskilt avseende bedömningen om skadan skulle anses ”oförutsedd”. Frågan är om rättsfallet är så klargörande som det fanns anledning att hoppas på?

2. Omständigheterna i målet

Efter stängning den 25 mars 2018 rasade taket på butiksdelen till Mio-varuhuset i Boden in. Vid raset skadades inga människor, men de materiella skadorna blev omfattande eftersom butiksdelen totalförstördes. Det var ostridigt i målet att butikslokalen uppfördes 1972 och att dess tak tilläggsisolerades vid ett senare tillfälle, sannolikt under 2013. Av utredningen i målet framgick att det fanns snö på taket vid tiden för raset samt att snö hade skottats bort från taket på butiks-

delen två veckor tidigare och att det därefter hade fallit måttliga mängder snö. Snömängden var ordinär för årstiden och för regionen.

Möbellind i Boden AB ("Möbellind") ägde fastigheten som varuhuset var beläget på. Vid tillfället för raset hade Möbellind en kombinerad företagsförsäkring hos Gjensidige.¹ Försäkringen var uppdelad i tre huvudkategorier; egendomsförsäkring, avbrottsförsäkring och ansvarsförsäkring. Egendomsförsäkringen, som gäller för skada på fysisk egendom, var uppdelad i två moment – en grundförsäkring som gällde vissa särskilt angivna skadehändelser (grundmomentet) och en allriskförsäkring (allriskmomentet). Under rubriken "5.b Naturskada och dammgenombrott" i villkoren för egendomsförsäkringen (grundmomentet) framgår att försäkringen täcker vissa uppräknade risker, bland annat med koppling till snölast. Därtill anges under rubriken "5.k Allrisk" (allriskmomentet) att ersättning betalas för plötslig och oförutsedd fysisk skada som orsakas av *annan* skadehändelse än sådana som anges i bland annat 5.b Naturskada och dammbrott.

I augusti 2018 meddelade Gjensidige att skadehändelsen inte var ersättningsbar ur försäkringen. Möbellind väckte därför talan gentemot Gjensidige och yrkade att tingsrätten skulle fastställa att Möbellind hade rätt till försäkringsersättning enligt allriskmomentet och att försäkringsersättningen uppgick till 64 miljoner kronor. Möbellind gjorde gällande att raset hade orsakats av bristande byggnadskonstruktion, att skadan var plötslig och oförutsedd samt täcktes av allriskmomentet. Gjensidige bestred att skadan skulle ersättas ur försäkringen. Parterna var överens om att Möbellind inte hade rätt till ersättning enligt grundmomentet (snölast vid extrem nederbörds mängd). Tingsrätten beslutade att pröva frågan huruvida skadehändelsen omfattades av allriskmomentet enligt följande mellandomstema: *"Är Möbellind berättigat till försäkringsersättning enligt allriskmomentet, punkten 5.k, i egendoms-försäkringsavsnittet i den kombinerade företagsförsäkringen hos Gjensidige, med försäkringsnummer 1213393, på grund av skadehändelse den 25 mars 2018 då taket på varuhuset på fastigheten B T 14:4 rasade in."*

3. Underinstanserna

Tingsrätten fann att raset inte omfattades av allriskmomentet eftersom det enligt tingsrätten inte utgjort en plötslig och oförutsedd skada. Tingsrätten ansåg att det var visat att tilläggsisoleringen på butiksdelens tak skapade en extra tyngd på taket, som tillsammans med snölasten, orsakade raset. Tingsrätten konstaterade även att taket inte förstärktes i enlighet med gällande byggnormer i samband med tilläggsisoleringen samt att både snölasten och den bristande konstruk-

¹ Gjensidige Forsikring ASA Norge, genom Gjensidige Forsikring ASA Norge, svensk filial.

tionen utgjorde nödvändiga betingelser för raset. Det konstaterades vidare att konstruktionsfelet hade kunnat upptäckas genom en kontrollberäkning av takets bärkapacitet, men att någon sådan inte hade utförts. Därav fann tingsrätten, då ansvaret för fastighetens konstruktion och underhåll ytterst åvilar fastighetsägaren, att det inte var oförutsett för Möbellind att butikslokalen, som var belastad över takkonstruktionens bärförmåga, rasade. Avgörande för denna bedömning var att konstruktionsfelet hade kunnat upptäckas genom erforderliga kontroller och att Möbellind inte hade gjort tillräckliga ansträngningar för att säkerställa takets bärkapacitet. Vidare ansåg tingsrätten att skadan inte var plötslig då ingen av de två betingelser som var nödvändiga för raset uppstod i omedelbar närtid till raset. Eftersom skadan varken ansågs plötslig eller oförutsedd fanns det inte någon anledning för tingsrätten att pröva resterande förutsättningar för ersättning ur allriskförsäkringen.

Hovrätten kom till motsatt slutsats jämfört med tingsrätten. Den fann att skadan hade varit plötslig och oförutsedd, att skadan orsakats av annan skadehändelse än den som angetts i grundmomentet 5.b Naturskada och dammgenombrott samt att dess uppkomst eller omfattning inte påverkats av någon händelse som var undantagen från försäkringen. Till skillnad från tingsrätten ansåg hovrätten att skadan var plötslig då skadan var omedelbar i förhållande till raset. Möbellind hade inte kunnat avbryta händelseförloppet och förhindra skadan. Vad gäller frågan om skadan var oförutsedd konstaterade hovrätten att Möbellind gjort det klart mer sannolikt att butiksdelens tak inte var normenligt förstärkt vid tiden för raset och att den snömängd som fanns på taket inte skulle ha lett till raset om det hade varit förstärkt på ett sådant sätt. Av det följde enligt hovrätten att konstruktionsbristen var en nödvändig betingelse för raset och att det var den bristen som, tillsammans med snömängden, orsakade raset. Hovrätten konstaterade vidare att ett utomstående företag ansvarade för tilläggsisoleringen, att det inte framkommit några tecken på brister avseende konstruktionen vid överlåtelsebesiktningen (inför förvärvet av aktierna i bolaget 2016) eller någon anledning för Möbellind att misstänka någon sådan brist. Hovrätten fann mot denna bakgrund att Möbellind hade agerat med sådan omsorg att bolaget varit tillräckligt aktsam i förhållande till risken för att skada skulle uppkomma på grund av konstruktionsbristen och viss snömängd. Skadan hade därmed inte i någon rimlig mening varit möjlig att förutse för Möbellind. Hovrätten gick därefter över till att pröva om skadan orsakats av annan skadehändelse än den som angetts i grundmomentet 5.b Naturskada och dammgenombrott. Vid en tolkning av villkoren fann hovrätten att så var fallet. Slutligen fann hovrätten att det inte var visat att skadans uppkomst eller omfattning hade påverkats av ingrepp i byggnaders bärande konstruktion eller försummat underhåll.

4. Högsta domstolens prövning och våra kommentarer

4.1 Frågorna i Högsta domstolen

Frågan som Högsta domstolen hade att besvara var om Möbellind hade rätt till försäkringsersättning för takraset enligt allriskmomentet i den kombinerade företagsförsäkringen. Det aktualiserade i sin tur följande frågor:

1. Hur skulle försäkringsvillkoren förstås?
2. Hur skulle frågan om bevisbördans placering hanteras?
3. Hur skulle frågan om orsakssamband betraktas?
4. Var skadan ”plötslig” och ”oförutsedd”?
5. Skulle undantaget för ingrepp i bärande byggnadskonstruktion och eftersatt underhåll aktualiseras?

4.2 Tolkning av försäkringsavtalet

Den inledande frågan var om försäkringsavtalet skulle tolkas på så sätt att skadan orsakats av annan skadehändelse än den som angetts i grundmomentet 5.b Naturskada och dammgenombrott, dvs. frågan var om skadan omfattades av allriskmomentet (som angavs ovan var parterna överens om att skadehändelsen inte täcktes av grundmomentet). Det aktuella försäkringsvillkoret löd enligt följande.

5.b Naturskada och dammgenombrott

5. b.1 Vad försäkringen gäller för

5.b.1.1 Storm, hagel och snölast på tak

Försäkringen gäller för fysisk skada på byggnad, på denna fast monterad egendom samt egendom i byggnad genom

- storm, varmed avses vind med en hastighet om minst 21 meter per sekund, [...]
- snölast på tak som uppkommer i direkt samband med extrem nederbörds mängd eller andra extrema väderleksförhållanden under förutsättning att det på grund av väderleksförhållandena inte varit möjligt att undanröja snötrycket och att tidigare snöbelastning på taket inte påverkat skadan.

Med skada genom storm, hagel eller snölast avses att egendomen har skadats av

- vindkraften, [...]
- tyngden av snö [...]

5.k. Allrisk

5. k.1 Vad försäkringen gäller för

Ersättning betalas för plötslig och oförutsedd fysisk skada på egendom som orsakas av annan skadehändelse än sådan som anges i

- [...]

- 5.B Naturskada och dammgenombrott
[...]

6.k Vad försäkringen inte gäller för

[...]

6.k.2 Ersättning betalas inte för skada som orsakas av

- vind

Med hänvisning till *Epidemiavbrottsförsäkringen* NJA 2023 s. 630 p. 9–11 (med vidare hänvisningar i denna dom) konstaterade Högsta domstolen att, vid tolkning av försäkringsvillkor av standardkaraktär, ska hänsyn tas till en rad faktorer och vilka tolkningsfaktorer som ska vara utslagsgivande får bedömas utifrån en *helhetsbedömning* i det enskilda fallet.² Högsta domstolen konstaterade att tolkningen tar sin utgångspunkt i villkorets *ordalydelse*, främst sett till ordalydelsen i objektiv mening och från textens normala språkliga betydelse. För det fall ordalydelsen ger utrymme för olika tolkningar bör en tolkning utifrån *systematiken och de övriga försäkringsvillkoren* ske. Andra faktorer som har betydelse är exempelvis *villkorets syfte* och vad som sakligt sett är en *förnuftig och rimlig reglering*.

Vad gällde villkoren i det aktuella fallet noterade Högsta domstolen att Gjensidige hävdade att det av formuleringen i allriskmomentet framgick att försäkringen i den delen endast avsåg skadehändelser som inte ”anges” i grundmomentets villkor om naturskada (se ordalydelsen av villkoret i punkten 5.k.1).³ Detta menade Gjensidige innefattade alla skadehändelser som omfattas av definitionen ”snölast” i grundmomentet (villkoret 5.b.1.1 andra stycket) och eftersom skadehändelsen enligt Gjensidige var snölast föll skadan utanför allriskmomentet och var därmed inte ersättningsbar.

Högsta domstolen fann att definitionen av snölast till ”tyngden av snö” i andra stycket i 5.b.1.1 (grundmomentet) närmast var att uppfatta som en precisering av vad som anges i första stycket i samma villkor (snölast vid extrem nederbörds mängd).⁴ Vad som i allriskmomentet menas med att den täcker skadehändelser som inte ”anges” i grundmomentets villkor om naturskada kan därmed enligt Högsta domstolen inte anses tydligt framgå av ordalydelsen. Högsta domstolen sökte därför ledning i hur försäkringsvillkoren i övrigt var formulerade.⁵ Det konstaterades därvid att grundmomentet var konstruerat på så sätt att det täckte vissa angivna risker, medan allriskmomentet täckte övriga risker som inte var särskilt undantagna. Gjensidige hade argumenterat för att grundmomentet angav vilka risker inom naturskada som försäkringsbolaget alls var villig att ersätta och att det inte var en logisk tolkning att allriskmomentet skulle täcka alla övriga risker som föll utanför grundmomentet. Enligt Högsta

² *Möbelvaruhuset i Boden* p. 7.

³ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 16.

⁴ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 17.

⁵ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 18 och 19.

domstolen talade emellertid utformningen i lika stor grad i motsatt riktning, dvs. att allriskmomentet täcker alla andra risker än de exceptionella risker som anges i grundmomentet.

Den senare tolkningen fick enligt Högsta domstolen även stöd i utformningen av andra delar av grundmomentet, såsom för skadehändelsen ”storm”.⁶ I första stycket angavs att med storm avsågs ”vind med en vindhastighet om minst 21 meter per sekund”. I andra stycket förtydligades att med skada genom ”storm” menades att denna skett genom ”vindkraften”. I allriskmomentet fanns sedan ett undantag i punkten 6.k.2 som angav att skada som orsakats av vind var undantagen från allriskmomentet, dvs. inte var ersättningsbar enligt detta. Att ett särskilt undantag för vind hade funnits behövligt i allriskmomentet ansåg Högsta domstolen tydde på att alla skadehändelser som *inte* omfattades av den händelse som framgår av grundmomentet (första stycket i 5.b.1.1) omfattas av allriskmomentet. Om ett undantag för skador orsakade av vind inte hade funnits i allriskmomentet hade alltså alla skador orsakade av vindstyrkor under 21 meter per sekund omfattats av allriskmomentet. Ett liknande undantag från allriskmomentet gällde för ingrepp i bärande byggnadskonstruktion eller efter-satt underhåll. Något undantag hade däremot inte gjorts i allriskmomentet för skada som orsakats genom snölast.

Mot denna bakgrund fann Högsta domstolen att punkten 5.k.1 (allriskmomentet) ska förstås på så sätt att skadehändelsen behövde omfattas av grundmomentet (snölast vid extrem nederbörds mängd) för att ersättning enligt allriskmomentet skulle vara utesluten.⁷ I förevarande fall innebar det att, då parterna var överens om att skadehändelsen inte omfattades av grundmomentet, skadehändelsen täcktes av allriskmomentet.

Högsta domstolens tolkning av det omtvistade försäkringsvillkoret tog avstamp i den tolkningsmetod som framkommit i praxis från samma domstol under de senaste decennierna.⁸ I linje med vad Högsta domstolen tidigare uttalat utgick tolkningen från det omtvistade villkorets ordalydelse. När denna tolkning inte gav ett tydligt svar gick domstolen vidare till att titta på systematiken och övriga försäkringsvillkor i avtalet. Den fann då ett undantag i allriskmomentet för bland annat ”vind” och att motsvarande undantag saknades för ”snölast”. Att det gjorts åtskillnad för en annan typ av skadehändelse som också angavs i grundmomentet var som det får förstås avgörande för Högsta domstolens tolkning av det omtvistade villkoret. I annat fall skulle undantaget för vind nämligen ha varit onödigt. Därigenom kompletterade villkoret i grundmomentet och i allriskmomentet varandra i stället för att försäkringen skulle sägas innehålla ett implicit undantag för snölast som uppkommit på annat sätt än genom extrem

⁶ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 19 och 20.

⁷ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 21.

⁸ NJA 2013 s. 253, NJA 2017 s. 237, NJA 2018 s. 834, NJA 2019 s. 638 II, NJA 2020 s. 1025, NJA 2001 s. 750, NJA 2006 s. 53, NJA 2023 s. 630 och NJA 2023 s. 680.

nederbörds mängd. Sammantaget får det även förstås som att Högsta domstolen därmed även tittade på vad som utgjorde en ”förnuftig och rimlig reglering”.

Genom rättsfallet förtydligade således Högsta domstolen vilken betydelse andra avtalsvillkor har för tolkningen av det omtvistade villkoret samt att vikt ska läggas vid om det förekommer skillnader. Rättsfallet ger därmed uttryck för den så kallade betydelseregeln roll vid tolkning av försäkringsvillkor, dvs. att ord och villkor är medtagna i avtalet av en anledning. Regeln kommer framför allt till uttryck i Unidroit Principles artikel 4.5; ”*Contract terms shall be interpreted so as to give effect to all the terms rather than to deprive some of them of effect.*” I kommentaren till artikel 4.5 i Unidroit Principles anges att det kan förväntas att parterna vid kontraktsskrivningen inte använder ord som saknar betydelse. Högsta domstolen får sägas ha anslutit sig till denna regel i NJA 1992 s. 403 gällande tolkning av ett återförsäljaravtal när den uttalar att ”[o]m avtalet [...] kunde hävas i ett sådant fall även enligt punkten 10.3, skulle punkten 3.4 inte fylla någon självständig funktion”. Vidare nämns betydelseregeln i *Vitesundantaget i ansvarsförsäkringen* NJA 2018 s. 834 punkten 19. Regeln tillämpas inte vid tolkningen men anges som en faktor bland många i fråga om avtalstolkning. I det sistnämnda rättsfallet var det även fråga om en motsatt situation. Högsta domstolen framförde i det fallet att på grund av överlappning skulle den angivna tolkningen normalt tala emot betydelseregeln men att det sett till övriga villkor framstod som att överlappningen syftade till att förtydliga försäkringens omfattning.

En annan tolkningsfaktor som skulle kunnat vara av betydelse, men som inte behandlas av Högsta domstolen, är villkorets syfte. Enligt vår mening skulle en tolkning utifrån denna faktor varit i linje med Högsta domstolens slutsats i målet. Tolkningen är nämligen i linje med allriskförsäkringens natur, i detta fall utifrån allriskmomentet i punkten 5.k.1. Allriskförsäkringens kännetecknas av att försäkringsgivaren inte preciserat vilka risker som täcks och är tänkt att täcka skador som de mer specificerade försäkringsmomenten inte täcker (där försäkrade skadehändelserna särskilt anges).⁹ Allriskförsäkringens kan därmed ses som en slags ”generalklausul”. I förevarande fall tar grundmomentet, punkten 5.b, sikte på särskilt angivna skador medan allriskmomentet träffar ”alla andra” skador som inte anges i grundmomentet. Ska skadorna trots allt vara undantagna från försäkringen har det för vissa skador särskilt angetts i anslutning till villkoren för allriskmomentet, såsom för vind.

Det kan avslutningsvis konstateras att Högsta domstolen inte hade behövt bedöma hur villkoret om snölast skulle tolkas. Detta sett utifrån att domstolen senare i domen kommer fram till att det inte var snölasten utan konstruktionsfelet som var huvudorsaken till skadan. Att den i motsats till hovrätten inledde med att pröva villkorets innebörd visar att Högsta domstolen fann det viktigt att belysa de omständigheter som var föremål för prövningen i just detta mål.

⁹ Se NJA 2007 s. 17.

4.3 Bevisbördan

Vad gäller frågan om bevisbördans placering bekräftade Högsta domstolen vad som uttalats i *Bilbranden i Sollentuna* NJA 2021 s. 983.¹⁰ Högsta domstolen konstaterade att den i flera avgöranden tagit ställning till bevisbördans placering i tvister om försäkringsersättning. Vidare anförde domstolen att med hänvisning bland annat till denna praxis har rättsläget ibland beskrivits på så sätt att försäkringstagaren har bevisbördan för sådana omständigheter som medför att villkor som reglerar försäkringsavtalets omfattning är tillämpliga (omfattningsvillkor) och försäkringsbolaget har bevisbördan för sådana förhållanden som gör villkor om undantag från försäkringen tillämpliga (undantagsvillkor).

I likhet med *Bilbranden i Sollentuna* uttalade Högsta domstolen därtill att även om en sådan fördelning av bevisbördan många gånger leder till ett tillfredställande resultat inger det betänkligheter att låta uppdelningen i omfattnings- respektive undantagsvillkor vara ensamt styrande.¹¹ Det sammanhänger enligt Högsta domstolen med att det kan vara svårt att avgöra hur ett villkor ska klassificeras och att det ofta är möjligt för försäkringsbolaget att välja om de ska utformas som ett omfattnings- eller undantagsvillkor samt att fördelningen av bevisbördan därmed riskerar att i allt för hög grad i praktiken avgöras av utformningen av det enskilda försäkringsavtalet.

Högsta domstolen konstaterade därefter att domstolen mot den bakgrunden vid bedömningen av bevisbördans placering i mål om försäkringsersättning *också bör* beakta sådana faktorer som i allmänhet tillmäts betydelse vid bestämmande av bevisbördans placering i tvistemål, såsom parternas möjlighet att säkra bevisning. Domstolen uttalade även att i det sammanhanget bör hänsyn bland annat tas till att det generellt sett är svårare att bevisa frånvaron av en omständighet. Utöver den sista meningen är skrivningen i stort överensstämmande med vad som anges i *Bilbranden i Sollentuna*.¹²

Hovrätten slog i förevarande fall fast att bevisbördan låg på Möbellind i fråga om förhållanden som leder till att villkoret i punkten 5.k.1 (allriskmomentet) är tillämpligt medan det var Gjensidige som hade bevisbördan för omständigheterna hänförliga till villkoret i punkten 6.k.3 (undantagsvillkoret).¹³ Efter det principiella uttalandet om bevisbördans placering som anges ovan uttalade sig emellertid inte Högsta domstolen om bevisbördans placering i förevarande fall. Såvitt avser omfattningsvillkoret i punkten 5.k.1 tycks Högsta domstolen, både avseende orsaken till raset och om skadan skulle anses oförutsedd, inte heller behövt ta ställning i denna fråga.¹⁴ Vad gäller undantaget från försäkringen kan

¹⁰ Se NJA 2021 s. 983 p. 4.

¹¹ Se NJA 2021 s. 983 p. 6.

¹² Jfr NJA 2021 s. 983 p. 8.

¹³ Svea hovrätts dom den 17 juni 2022 i mål T 438-21.

¹⁴ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 28.

emellertid konstateras att även Högsta domstolen har placerat bevisbördan för detta på Gjensidige.¹⁵

4.4 Orsakssamband

Högsta domstolen uttalade sig inte bara i frågan om tolkning av försäkringsvillkor. Den prövade även frågan om orsakssamband.¹⁶

För att ett försäkringsfall ska föreligga krävs att en viss försäkrad risk (fara) orsakat en skada, men om två eller flera risker samverkar till en skada kan det bli svårt att avgöra orsaken till skadan. Precis som Högsta domstolen framhåller i *Möbelvaruhuset i Boden* leder detta sällan till problem om båda riskerna är täckta av försäkringen.¹⁷ Om däremot en av riskerna är undantagen från rätten till försäkringsersättning eller faller utanför försäkringens omfattning blir det en mycket viktig fråga att hantera. Det kan förstås även vara av stor betydelse när två olika risker i och för sig täcks av försäkringen men med olika försäkringsbelopp.

I doktrin har det diskuterats om orsakssambandsläran som finns inom skadeståndsrätten ska tillämpas även vid fråga om försäkring (adekvat kausalitet, nödvändig och tillräcklig betingelse) eller om det finns anledning att tillämpa andra principer för att lösa frågor som uppstår vid samverkande orsaker till skada. En av dessa försäkringsrättsliga principer som diskuterats livligt i doktrin är den s.k. *huvudorsaksläran*.¹⁸ Anledningen till att andra principer diskuterats för försäkring jämfört med skadeståndsrätten är att principerna som skadeståndsrätten grundas på är tänkta att ge en rimlig och väl avvägd gräns för utomobligatoriskt skadeståndsansvar. Jämförelsevis grundas rätten till försäkringsersättning på ett avtalat skydd mot vissa risker som försäkringsbolaget i förväg kalkylerat med och tagit betalt för genom premiesättningen. Försäkringstagarens skyddsbehov bör därför tillmätas stor betydelse för avgränsningen av vad som faller inom eller utanför försäkringen och/eller undantagsvillkor när det kommer till orsakssambandsfrågor. En sådan generös tillämpning kommer inte heller drabba den ersättningsskyldige på samma sätt som inom skadeståndsrätten. Försäkringsbolag har ju möjlighet att sprida risken för försäkringsfall vid premieberäkningen på försäkringskollektivet och genom återförsäkring.¹⁹

När flera orsaker står i samband med skadan, varav en orsak är täckt av försäkringen medan den andra orsaken antingen faller utanför försäkringsskyd-

¹⁵ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 36.

¹⁶ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 11–13 och p. 26–28.

¹⁷ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 11.

¹⁸ Hellner, Jan, *Försäkringsrätt*, Lund 1965, s. 104 ff., Bengtsson, Bertil, *Försäkringsavtalsrätt*, Warszawa, Polen, 2022, s. 113 ff., Radetzki, Marcus, *Orsak och skada – om tolkning av ansvarsbärande orsaksvillkor i avtal om egendomsförsäkring*, Stockholm 1998, s. 178 ff.

¹⁹ Bengtsson, Bertil, *Försäkringsavtalsrätt*, s. 115.

det (kan vara täckt av annan försäkring) eller är undantagen, uppstår frågan hur detta ska lösas. Om det finns två olika försäkringar för två olika orsaker som samverkat till skadan kan båda försäkringsgivarna ansvara fullt ut och solidariskt eller så kan skadan delas upp (utifrån orsakernas inbördes styrka) och försäkringsbolagen ansvara fullt ut för sin del. Vid solidariskt ansvar uppstår följdfrågan hur skadan slutligt ska fördelas mellan försäkringsbolagen. Alternativt kan huvudorsaksläran tillämpas som innebär en utredning av vilken som är den huvudsakliga, dominerande eller viktigaste orsaken till att skada uppstått och den som ansvarar för denna orsak får bära hela skadan.

Jan Hellner förespråkar att en mer generös princip kan tillämpas i de fall där händelseförloppet är rent fysiskt, dvs. i skadefall där mänskligt handlande inte direkt inverkat på skadan. Enligt Jan Hellner bör det för dessa fall räcka med att den täckta händelsen utgjort en nödvändig och verksam betingelse för skadan. För fall där mänskligt handlande inverkat på händelseförloppet framhåller Jan Hellner att den uppställda principen blir alltför generös och i dessa fall passar huvudorsaksläran bättre in. Det kan nämnas att Jan Hellners resonemang utgår från att det mänskliga handlandet är undantaget från försäkringsersättning. I dessa situationer menar Jan Hellner att det finns skäl att tillämpa huvudorsaksläran så att försäkringsgivaren är fri från ansvar för det fall det undantagna handlandet varit huvudorsaken till skadan.²⁰

Som redogjorts för ovan har det varit oklart i vilken utsträckning huvudorsaksläran ska tillämpas och om den ska användas både när det finns samverkande orsaker, där ena orsaken faller utanför försäkringen, och/eller när den ena orsaken är uttryckligen undantagen.²¹ I *Möbelvaruhuset i Boden* har Högsta domstolen gett viss vägledning i frågan hur samverkande skadeorsaker ska hanteras försäkringsrättsligt. Högsta domstolen har uttalat att den så kallade huvudorsaksläran som utgångspunkt ska användas vid samverkande skadeorsaker. Högsta domstolen gör vid första påseende ingen åtskillnad på fallen när ena risken faller utanför försäkringsersättning och fallet när ena risken är undantagen.²² När Högsta domstolen ska förklara vad principen innebär kan man dock få uppfattningen att den endast är avsedd för fall när det ska avgöras vilken av två försäkringar som ska gälla. Högsta domstolen skriver att principen i korthet innebär ”att man frågar efter vilken orsak som är den huvudsakliga, dominerande eller viktigaste, och det blir styrande för vilken försäkring som ska bära hela skadan.” Principen är av Högsta domstolen refererad till fall när en viss risk, som är täckt av försäkringen, samverkar till skadan med en annan risk, som faller utanför försäkringens omfattning men som täcks av annan försäkring. Vi tror dock inte att Högsta domstolens kortfattade beskrivning av huvudorsaks-

²⁰ Hellner, Jan, *Försäkringsrätt*, s. 109 f.

²¹ Hovrätten har i *Möbelvaruhuset i Boden* resonerat om att konstruktionsbristen var en nödvändig betingelse för skadan som tillsammans med snömängden orsakat raset.

²² *Möbelvaruhuset i Boden* p. 11 och p. 12 första och andra meningen.

läran ska ges den innebörden utan i stället uppfattar vi rättsfallet som att Högsta domstolen slår fast att huvudorsaksläran som utgångspunkt ska tillämpas vid samverkande skadeorsaker, både när en risk faller utanför försäkringen och när en risk är undantagen. Däremot framhåller Högsta domstolen att huvudorsaksläran passar mindre väl för försäkringar där försäkringstagarens intressen framträder tydligt såsom vid konsumentförsäkring och personförsäkring. Högsta domstolen betonar även att försäkringsvillkoren kan reglera frågan om samverkande skadeorsaker varvid allmänna principer får stå tillbaka.

Det är viktigt att ha i åtanke att prejudikatet anger att huvudorsaksläran kan användas som utgångspunkt vid samverkande skadeorsaker när försäkringsvillkoren inte reglerar frågan explicit. Det är därför alltjämt viktigt att pröva frågan mot övriga principer som diskuterats i doktrin för att utreda om det finns skäl att avvika från utgångspunkten.

I målet fann Högsta domstolen att den bristande byggnadskonstruktionen var den huvudsakliga orsaken till raset.²³ Av utredningen i målet framgick nämligen att om stommen hade förstärkts på ett normenligt sätt vid den tilläggsisolering som skett av taket hade taket inte rasat in med den snölast som förekom. Av domen kan man även förstå att utan någon snötyngd hade inget ras förekommit, varför det alltså funnits två samverkande orsaker till raset.

Möjligen var frågan om samverkande skadeorsaker onödig att pröva för Högsta domstolen eftersom Högsta domstolen tidigare i domen redan funnit att skada p.g.a. snölast inte generellt föll utanför försäkringsskyddet (se ovan under rubriken ”Tolkning av försäkringsavtalet”). Skada på grund av snölast som inte fallit i samband med extrem nederbörd omfattades enligt Högsta domstolen av ”annan händelse” under allriskförsäkringen, varför frågan om samverkande orsaker mellan konstruktionsbrist och snölast egentligen inte erfordrade ett svar.

Det fanns eventuellt en annan orsak till raset som hade kunnat ställa frågan om samverkande skadeorsaker på sin spets. I försäkringsvillkoren till allriskförsäkringen fanns ett undantag för skador som orsakats genom ingrepp i bärande byggnadskonstruktion. I den delfrågan noterade endast Högsta domstolen att försäkringsbolaget inte hade lagt fram någon utredning om påstådda ingrepp i bärande konstruktionsdelar. Försäkringsbolag har som ovan nämnts bevisbördan för att undantag från försäkringsersättning är tillämpligt och i denna fråga hade försäkringsbolaget inte fört någon bevisning varför Högsta domstolen avfärdade invändningen utan någon vidare prövning.

4.5 Plötslig och oförutsedd skada

Högsta domstolen prövade därefter frågan om skadan på möbelvaruhuset varit plötslig och oförutsedd. För att kunna ge en närmare förståelse för Högsta dom-

²³ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 28.

stolens slutsatser i denna fråga, och även vår egen analys av desamma, kommer vi att inleda detta avsnitt med en redogörelse för bakgrunden till framför allt villkoret om oförutsedd skada och tidigare praxis från Högsta domstolen på området.

Begreppet ”oförutsedd skada” är centralt i allriskförsäkringar. Ett grundläggande krav för att ersättning ska kunna utgå från en allriskförsäkring är att skadan är ”oförutsedd”. Vanligen är detta krav en del av ett omfattningsvillkor i försäkringen. Det krävs alltså att skadan ska ha varit ”oförutsedd” för att försäkringsersättning ska kunna bli aktuellt. Hur villkoret bedöms kan därmed få stora ekonomiska följder. På ett liknande sätt används begreppet ”plötslig” i försäkringsvillkor, även om det numera är mindre vanligt förekommande.

Allriskförsäkringen utgör en egendomsförsäkring som täcker så kallade inre skador som kan uppkomma på försäkrad egendom, utan att påverkas av yttre källor som exempelvis brand. Detta till skillnad mot en traditionell egendomsförsäkring som ger ett skydd mot särskilt angivna skadehändelser såsom på grund av brand eller inbrott. Allriskförsäkring introducerades på den svenska marknaden under 1970–1980-talet och den är inspirerad av motsvarande försäkringsformer som utvecklats i USA och England.²⁴ Från början användes allriskförsäkringen för att försäkra maskiner och begreppet ”oförutsedd skada” härstammar från maskinförsäkringen. Från försäkringsskyddet för maskiner finns nämligen ett naturligt behov av att avgränsa skador som består i naturliga förslitningsprocesser eller beror på bristande skötsel och underhåll. Därefter har försäkringsformen som bekant även kommit att användas för annan sorts egendom.

Begreppet ”oförutsedd skada” definieras normalt sett inte i försäkringsvillkor och frågan om tolkning av villkoret har varit omdiskuterad. Utöver *Möbelvaruhuset i Boden* finns det endast ett tidigare avgörande från Högsta domstolen som behandlar tolkning av villkoret, nämligen Högsta domstolens avgörande *Scana Steels maskinförsäkring* NJA 2007 s. 17 som handlade om ”oförutsedd skada” i en maskinförsäkring. Ett bolag begärde försäkringsersättning för skada på en fräs- och bormaskin som uppkom när en motvikt föll ned på maskinen. För att maskinen skulle kunna utföra arbete på olika höjder var en motvikt fäst till fräs- och borrhjulet. Motvikten var upphängd i vajrar/linor som löpte över två linhjul. En av dessa linor brast och motvikten föll ner och skadade maskinen. Frågan som Högsta domstolen prövade var om skadan på maskinen var ”oförutsedd”.

Domstolen uttalade att aktuellt försäkringsvillkor måste bestämmas med beaktande av att det var fråga om en allriskförsäkring. Det hade i försäkringsvillkoren inte preciserats vilka risker som omfattas av försäkringen och det gick inte att närmare precisera vilka ersättningsgilla skador som kunde inträffa.

²⁴ Nydrén, Birger, ”Oförutsedd skada” i Uppsatser om försäkringsvillkor, Stockholm 2015, s. 199 f.

”Oföretsedd skada” kunde då inte ges den bokstavliga innebörden att ingen faktiskt skulle ha förutsett skadan. I stället ansågs att villkoret måste uppfattas som att skadan i någon rimlig mening inte var möjlig att förutse. Det konstaterades att förutsebarheten inte skulle hänföras till den tidpunkt då försäkringen tecknades eller förnyades, utan även omständigheter som blev kända under försäkringstiden måste kunna beaktas.

Ett utlåtande lämnades från Försäkringsförbundet som framhöll att för att en skada inte ska anses oföretsedd måste – med utgångspunkt i det för branschen vanliga betraktelsesättet – för arbetsledning, driftsingenjör eller särskilt erfaren person ha framstått som beräknligt att skada kunde komma att inträffa.

Av tingsrättens och hovrättens domar framgick att det fanns föreskrifter om kontroll och tillsyn av linorna. Maskinleverantören angav i sina föreskrifter att kontroll av linor skulle ske varje halvår och försäkringstagarens egna föreskrifter om ”Operatörens förebyggande underhåll” angav att daglig kontroll skulle utföras av motviktslinorna. Högsta domstolen konstaterade att orsaken till att linorna brast var utmattning och förslitning. Av den tekniska utredningen framgick att orsaken till att linorna brast var så kallad böjutmattning av trådar i linorna. Böjutmattningen av trådar hade i sin tur lett till enskilda trådbrott som visat sig under en längre tid, i vart fall under en till två månader. Högsta domstolen slog fast att det för en ansvarsfull arbetsledning som genomför erforderliga kontroller måste ha varit möjligt att under en längre tid upptäcka trådbrotten som ledde fram till skadan. Under den tiden var det för arbetsledningen möjligt att förutse skadan. Skadan ansågs därför vara förutsedd.

Som nämndes ovan omfattar även *Möbelvaruhuset i Boden* en bedömning av om skadan varit ”oföretsedd” i försäkringsavtalets mening. Därtill prövades även frågan om skadan hade varit ”plötslig”. Högsta domstolen konstaterade att syftet med dessa rekvisit var att skador eller händelser som är påräkneliga inte ska omfattas av försäkringen. Begreppet ”plötslig” kommenterades endast kortfattat. Förloppet är momentant; det ska inte gå att förhindra dess utveckling eller omfattning. Skador som utvecklar sig över tid ska undantas genom begreppet ”plötslig”. Då skadorna som uppkom när taket rasade in var närmast omedelbara var de även att bedöma som ”plötsliga” i villkorets mening.²⁵

Vad gäller begreppet ”oföretsedd skada” i *Möbelvaruhuset i Boden* sammanfattade Högsta domstolen därefter de centrala delarna gällande begreppet ”oföretsedd skada” från *Scana Steels maskinförsäkring*. Vidare framhölls att en skadehändelse enligt försäkringsvillkoren inte får vara något som det finns anledning att räkna med, utan skadan ska vara ”oföretsedd”. Avsikten med begreppet är att utesluta skador som beror bland annat på förslitningar på grund av normal användning. Det klargjordes även att en objektiv bedömning ska ske utifrån vad som typiskt sett är möjligt att förutse.²⁶ Högsta domstolen konsta-

²⁵ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 22–23 och 29.

²⁶ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 24–25.

terade att det inte kommit fram att någon företrädare för försäkringstagaren eller arbetsledningen hade faktisk kännedom om byggnadens bristande konstruktion, som var den huvudsakliga orsaken till raset. Endast den omständigheten att försäkringstagaren ägde byggnaden, och därför ansvarar för den, gjorde inte att skadan rimligen var möjlig att förutse. Vidare var den bristande bärförmågan inte möjlig att upptäcka med blotta ögat. Vid den generella besiktning som hade skett av byggnaden i samband med aktieöverlåtelsen av bolaget framkom inte någon omständighet som tydde på att byggnadens konstruktion var bristfällig. Inte heller framkom det information som talade för att eventuella felaktigheter i entreprenaden avseende tilläggsisolering skulle belasta bolaget. Det var en fristående totalentreprenör som genomförde tilläggsisoleringen. Skadan ansågs sammanfattningsvis inte, i någon rimlig mening, ha varit möjlig att förutse för företagets ledning. Skadan bedömdes därför vara ”oförutsedd”.²⁷

Utifrån Högsta domstolens avgöranden på ämnet anser vi att begreppet ”oförutsedd skada” kan sammanfattas på följande sätt. Fråga är om ett rekvisit i en allriskförsäkring. Avsikten med begreppet är att utesluta skador som beror bland annat på förslitningar på grund av normal användning. En objektiv bedömning ska ske utifrån om skadan typiskt sett och i rimlig mening inte varit möjlig att förutse för företagets ledning eller arbetsledning och därför är oförutsedd. Vid bedömningen ska omständigheter som blivit kända under försäkringstiden beaktas. Det saknas försäkringsskydd för skador som är påräkneliga.

Den grundläggande innebörden av begreppet ”oförutsedd skada” bör som utgångspunkt vara allmängiltigt, oavsett situation och bransch. Däremot är det ändå förstaeligt att försäkringens art, traditioner i fråga om formulering, anslutning till lagens uttryckssätt och villkoret läst tillsammans med övriga villkor göra att ett och samma begrepp får olika innebörd i olika försäkringar. Att branschspecifika förutsättningar, exempelvis inom entreprenad- och fastighetsbranschen, kan få viss betydelse för vilket genomslag begreppet får och hur det i praktiken tillämpas är också en naturlig följd.²⁸

Att vikt ska fästas vid att det är en allriskförsäkring skapar ett utrymme för en helhetsbedömning som tillgodoser att rättigheter enligt försäkringsavtalet i praktiken tillhandahålls. Högsta domstolen har i annan försäkringsrättslig praxis på senare tid lyft fram att det är viktigt att den materiella rätten ska kunna få genomslag.²⁹ Den övergripande rimlighetsbedömning som upprepats i båda prejudikaten pekar mot att utfallet av prövningen utifrån de konkreta omständigheterna i det enskilda fallet måste framstå som balanserat och lämpligt. Tänkvärt är att saker i efterhand kan framstå som tydliga och möjliga att förutse, men inte var det när händelsen inträffade.

²⁷ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 30–34.

²⁸ *Bygglovet och sarskoleplaceringen* NJA 2017 s. 237 p. 14.

²⁹ *Bilbranden i Sollentuna* NJA 2021 s. 983 p. 8.

Vid en genomgång av praxis kan vidare konstateras att om skadan typiskt sett och i rimlig mening varit möjlig att förutse eller inte, naturligen är nära sammanbundet till hur enkelt eller svårt det varit att upptäcka processen som leder fram till skadan.³⁰ En första fråga kan då vara om det funnits anledning att överhuvudtaget genomföra kontroller av något slag. Även om flertalet kontroller visserligen hade kunnat utföras, men skadan sannolikt ändå inte hade upptäckts därigenom, bör frågan om huruvida dessa kontroller utförts eller ej sakna relevans.³¹ På motsvarande sätt i de fall där processen som leder fram till skadan inte på ett enkelt sätt kunnat upptäckas med hjälp av kontroller/undersökningar/syner/besiktningar och liknande inte heller faller sig naturligt att utföra, bör betydelsen av dessa vara liten. Därtill fästes i *Scana Steels maskinförsäkring* vikt vid att trådbrotten var synliga att iaktta, medan det tvärtom i *Möbelvaruhuset i Boden* konstaterades att konstruktionsbristen inte var synlig med blotta ögat. Generellt synes mot denna bakgrund olika former av kontroller som genomförts och vad som upptäckts eller borde upptäckts vid dessa vara relevant att titta närmare på. Det kan ha uppkommit indikationer eller symtom som borde föranlett ytterligare undersökningar. En frågeställning i det sammanhanget är om det funnits anledning för försäkringstagarens ledning att misstänka någon relevant brist. En annan fråga är vilken sorts kontroller som kan krävas. Rimligen kan det inte uppställas krav på förstörande ingrepp för att möjliggöra upptäckt av skadeprocesser, i synnerhet inte när det saknas misstanke om att något skulle vara fel. Ytterligare en aspekt är vilka tillkommande kostnader som eventuella kontroller skulle medföra, något som bör kunna beaktas i sammanhanget av om det funnits behov att vidta sådana kontroller eller inte. Om hantering och utförande skett i enlighet med instruktioner och anvisningar från tillverkare eller leverantörer kan detta ha betydelse för bedömningen av om skadan varit oförutsedd.³² Om försäkringstagaren kunnat förebygga skadan är också av intresse.

Även om det i en verksamhet löpande finns olika kontrollfunktioner inbyggda i det dagliga arbetet hanteras därutöver en rad detaljerade frågor som inte skriftligen dokumenteras. Personal som utgör bolagets ledning eller arbetsledning är inte heller involverade i alla dessa spørsmål, långt därifrån. I stället hanteras ett större antal frågor självständigt av resurser som utför det praktiska arbetet. Tidspress och den mänskliga faktorn medför att misstag och slarv hos enskilda individer kan leda till brister som sedermera leder till skador. Sådant bör som utgångspunkt täckas av allriskförsäkringen eftersom det inte varit möjligt att förutse för försäkringstagarens ledning, såvida det inte är fråga om systematiska brister avseende exempelvis undermåligt underhåll.

³⁰ Se bland annat Svea hovrätts dom den 20 juni 2016 i mål nr T 1587-15 (Tekniska Verken).

³¹ Svea hovrätts dom den 20 juni 2016 i mål nr T 1587-15 (Tekniska Verken).

³² Se Svea hovrätts dom den 20 juni 2016 i mål nr T 1587-15 (Tekniska Verken) och den 18 december 2014 i mål nr T 4451-13 (Zinkgrytan).

En intressant omständighet därutöver är hur länge processen fram till att den faktiska skadan inträffat har pågått. En längre pågående process ökar rimligen som utgångspunkt möjligheten att upptäcka vad som försiggår. När i tiden som skadan inträffar i relation till teknisk livslängd eller motsvarande kan också ha betydelse.³³

Det är oklart om begreppet ”oförutsedd skada” medför ett aktsamhetskrav i form av en culpabedömning och i så fall med vilken grad av culpa. Det är något som tidigare har diskuterats utförligt i doktrin.³⁴ Allriskförsäkringen omfattar vårdslöshet av normalgraden. Samtidigt krävs för försäkringstäckning att skadan är ”oförutsedd” och en fråga som då uppkommer är om skadan kan vara ”oförutsedd” vid vårdslöshet av normalgraden? Det är tänkbart att den objektiva bedömning som ska ske vid prövning av ”oförutsedd” skada utifrån om skadan typiskt sett och i rimlig mening inte varit möjlig att förutse för företagets ledning/arbetsledning, inte formellt ska betraktas som en culpabedömning. I stället snarare ses som en del i gränsdragningen för vilka risker och skador som ska ges försäkringstäckning.³⁵ Tankeväckande i det avseendet är att Högsta domstolen i *Möbelvaruhuset i Boden* varken hänvisade till Försäkringsförbundets utlåtande eller någon beskrivning av hur en ansvarsfull arbetsledning bör agera, på motsvarande sätt som gjordes i *Scana Steels maskinförsäkring*. Även om det inte går att dra några långtgående slutsatser av detta är det möjligen så att Högsta domstolen önskat att fjärma sig från prövning av aktsamheten hos försäkringstagaren och vad som utgör en ansvarsfull arbetsledning. Det kan konstateras att hovrätten i *Möbelvaruhuset i Boden* förde ett utförligt och centralt resonemang om försäkringstagarens agerande, omsorg och aktsamhet, som inte återfinns i Högsta domstolens domskäl.³⁶

4.6 Undantaget för ingrepp i bärande byggnadskonstruktion och eftersatt underhåll

Slutligen kan konstateras att Gjensidige även hade anfört att skadan var undantagen genom punkten 6.k.3 i allriskmomentet. Skälet var att det var fråga om ett ingrepp i bärande byggnadskonstruktion eller i vart fall eftersatt underhåll. I denna del konstaterade Högsta domstolen att det inte hade lagts fram någon utredning om vad tilläggsisoleringen innebar. Det fanns därmed inget som talade för att det kan ha medfört ingrepp i den bärande byggnadskonstruktionen. Det

³³ Se Svea hovrätts dom den 20 juni 2016 i mål nr T 1587-15 (Tekniska Verken) och den 18 december 2014 i mål nr T 4451-13 (Zinkgrytan).

³⁴ Nydrén, Birger, ”Oförutsedd skada”, s. 197–231.

³⁵ Jfr Svea hovrätts dom den 12 maj 2021 i mål nr T 2937-19 och *Mobilförsäkringen* NJA 2020 s. 1025.

³⁶ Jfr rättsutlåtande från Birger Nydrén den 13 september 2023 i *Möbelvaruhuset i Boden* p. 17 och 19.

var inte heller visat att Möbellind hade försummat underhållet genom att inte kontrollera bärigheten eller inte skotta bort snö i tillräcklig omfattning.³⁷

5. Avslutande ord och sammanfattning

Domen *Möbelvaruhuset i Boden* lyfter flera intressanta försäkringsrättsliga frågor. Det gäller tolkning av försäkringsvillkor, bevisbördans placering, orsakssamband/samverkande skadeorsaker och tolkning av villkoren ”plötslig” och ”oförutsedd” skada. Som vi angav inledningsvis var rättsfallet efterlängtat, men frågan var ju om rättsfallet är så klargörande som vi hade hoppats på?

Vad gäller frågan om tolkning av försäkringsvillkor upprepar Högsta domstolen de principuttalanden som den tidigare gjort i frågan, framför allt med hänvisning till *Epidemiavbrottsförsäkringen* NJA 2023 s. 630. Domen ger emellertid också uttryck för att även den så kallade betydelseregeln kan användas vid tolkning av försäkringsvillkor, dvs. att villkor/ord inte tas med i villkoren om de saknar betydelse.

I fråga om bevisbördans placering i försäkringstvister upprepar domstolen vad som angavs i *Bilbranden i Sollentuna* NJA 2021 s. 983. Även om fördelningen av bevisbördan såsom den tidigare uppfattats – att försäkringstagaren har bevisbördan för omfattningsvillkor och försäkringsbolag för undantagsvillkor – ofta ger ett tillfredställande resultat, bör uppdelningen i omfattnings- respektive undantagsvillkor inte ensamt vara avgörande. I fråga om bevisbördans placering bör domstolen nämligen även beakta faktorer som i allmänhet tillmäts betydelse vid bestämmande av bevisbördans placering i tvistemål.

Gällande orsakssamband, eller snarare samverkande skadeorsaker, slår Högsta domstolen fast att huvudorsaksläran kan användas som utgångspunkt vid samverkande skadeorsaker när försäkringsvillkoren inte reglerar frågan explicit. Som domen får förstås ska huvudorsaksläran inte begränsas till fall när det ska avgöras vilken av två försäkringar som ska bära hela skadan utan den ska som utgångspunkt kunna användas även för fall när en av två samverkande orsaker antingen är undantagen eller faller utanför försäkringsskyddet. Det är något som tidigare inte tydligt framgått av Högsta domstolens rättspraxis varför domen i den delen är mycket intressant.

När det gäller frågan om tolkning av begreppet ”plötslig” bemöts detta endast kortfattat medan ”oförutsedd skada” naturligen får större fokus. Enbart det enkla faktum att det nu finns två avgöranden från Högsta domstolen där olika försäkringar (maskinförsäkring och fastighetsförsäkring) och skilda händelseförlopp prövats och där slutsatserna i respektive fall skiljer sig åt gällande om skadan varit oförutsedd eller inte, kommer rimligen underlätta vid ställnings-

³⁷ *Möbelvaruhuset i Boden* p. 36.

taganden rörande det rekvisitet. Avsikten med begreppet är att utesluta skador som beror bland annat på förslitningar på grund av normal användning. En objektiv bedömning ska ske utifrån om skadan typiskt sett och i rimlig mening inte varit möjlig att förutse för företagets ledning eller arbetsledning och därför är oförutsedd. Vid bedömningen ska omständigheter som blivit kända under försäkringstiden beaktas. Det saknas försäkringsskydd för skador som är påräkneliga. Vår förväntansbild var dock att Högsta domstolen skulle komma med ett mer utvecklat resonemang i denna del. Det hade varit positivt om rättsfallet hade gett en tydligare vägledning om hur bedömningen av ”oförutsedd skada” generellt ska göras och om den skiljer sig utifrån vilken försäkring och försäkringsform det är fråga om. Det är fråga om praktiskt svåra prövningar med olika skadetyper, vilket får betydelse för bedömningen i varje enskilt fall. Innebörden av begreppet ”oförutsedd skada” kommer fortsatt att vara omdiskuterad och det kommer att behövas fler rättsfall på området.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den försäkringsrättsliga praxis som kommit från Högsta domstolen de senaste åren med fokus på bland annat tydliga försäkringsvillkor, ordalydelsen och tolkningsmetoden inkluderande vad som är en förnuftig och rimlig reglering är positiv och *Möbelvaruhuset i Boden* går i samma riktning. Både såvitt avser vilka tolkningsfaktorer som har betydelse, som en mer flexibel syn på bevisbördans reglering, som att orsakssambandet ska vara förutsebart, förnuftigt och logiskt. Det kan även konstateras att den övergripande rimlighetsbedömningen som ska användas vid avtalstolkning återfinns även vid bedömningen av begreppet ”oförutsedd skada”. Vid tillämpning av den sortens breda och fortfarande – trots Högsta domstolens avgöranden – tämligen odefinierade begrepp finns ett behov av att i vart fall kunna luta sig mot ett överordnat skälighetsresonemang. Detta i syfte att säkerställa ett lämpligt utfall i de enskilda praktiska fallen.

Johan Wingmark, Jaana Nilsson och Kristin Malmqvist